ДОРОГА

Ч. 5. ТРАВЕНЬ Р. VI.

Св. Юрій на іконі
XV — XVI ст. з Далеви на Лемківщині

1 9 4 3

В історичному музеї

Наші часи особливо гостро повчають, що немає певного щастя окремої людини без упевненого щастя спільнот, що серед них живе та людина. І наші ж часи не менше преречисто доказують, що горе народу — це одночасно горе членів того народу. Яку цінність мають Ваш достаток, Ваше здоров'я, коли Ваш нарід слабий і розбитий стоїть чайкою при битій дорозі, що по ній і понад нею мчать залізні потвори сучасної війни? Чи міг хто з українців говорити про своє щастя, коли його нарід пропадав у большевицькій неволі?

Тож спробуймо сьогодні перевести нашу розмову із питань про світогляд окремої людини на питання про світогляд цілих народів. Бо як із роздуму над мінливістю долі родилися погляди окремих людей на світ і життя, так із думок про непевність долі і призначення народів зроджується мудрість цілої нації. І як світогляд окремої людини, або — як казали ми — порядок її мислей і ідей, був доброю основою характеру, так і розроблений, поглиблений і усвідомлений провідною верствою світогляд нації дає порядок мислям, а разом із тим стає фундаментом порядку дій, характеру цілої нації. Для окремої людини небезпечно бути в критичнім стані без утвердженого погляду на світ і життя. Для цілого народу це просто трагічно, коли він знайдеться на рішальнім перехресті своєї історії без просвітлених доріг минувшини і без ясного уявлення, куди йти, яке його призначення, коротко: без світогляду.

Такі трагедії нераз переживав український нарід. Тож з-під привітних тіней дотеперішніх наших роздумувань перейдім в історичний музей і з особливою увагою пригляньмося до таких трагічних моментів.

Розладдя душ і велика руїна

Ось середина сімнадцятого століття. Богдан Хмельницький дев'ять літ кує з січової уходницько-вояцької республіки, з останків колишньої княжої провідної верстви та з розбурханого революцією українського люду нову українську державу. Аж відомий історик В'ячеслав Липинський поміг нам зрозуміти й оцінити неповторну велич цього героя і політика. Східна Европа порядкувалася досі то суперництвом, то порозумінням двох сил, двох держав: Польщі і Московщини. Та ось роками майстерно підготовлювана гетьманом коаліція — спілка держав для перебудови Східної Европи починає діяти. В тій новій Східній Европі рішальними силами мають стати на місці Польщі й Московщини, — Україна і Швеція, в той час наймогутніший представник германського світу.

Але трагічна доля України хотіла, що саме в таку хвилину гетьман — передвісник багатьох ідей і подій наших днів — несподівано вмирає. Молода українська держава з трьох сторін обскочена смертельними ворогами. З півночі лестю і насильством пре Москва. З заходу польське панство, зігнане з українських маєтків, простягає свої ласі руки. З півдня рве живе тіло татарський хижак. А нація-держава без великого провідника і без ясного світогляду — роздерта унутрі різними думками. Козацька старшина мріє про Україну на зразок польської шляхетчини з „золотою свободою". На Січі голублять і бережуть, як скарбу, вольницю малого товариства без відповідальности за цілу державу. В вищих церковних колах вже бачать у цареві помазанника Божого. Московщина вже шукає в голоті свого знаряддя й бунтує її проти провідної верстви. Тільки найбільш зріла частина козацька, залишається вірна заповітові Богдана і прагне зберегти його монархію.

Так бачимо в той час боротьбу чотирьох світоглядів в українськім світі, одного польського, одного московського і двох українських: загумінкового січового і державницького. Бачимо громадянську війну в духові, боротьбу ідеологій в той час, коли до загину треба було однозгідности й одностайного виступу. Вислід такого стану єдиний можливий: велика руїна!

Чужа мудрість викривляє українську революцію

Перейдім в іншу залю історичного музею. Ось 1917 і наступні роки. Здається: небо схиляється і подає українському народові можливість творити своє життя по своїй вільній волі. Та щербата доля не дає Україні ні великого провідника, ні зрілої провідної верстви зі своїм світоглядом, своєю мудрістю, як казав Шевченко. Знову чужі думки мутять українську свідомість. Селянський нарід мріє про свою землю коло своєї білої хати серед вишневого саду. В той час провідна інтеліґенція і інтеліґентська молодь у величезній більшості в полоні чужих думок. Вона повторяє слова про землю вільну, як повітря, землю, що повинна б бути власністю всіх і нічиєю. Та це неукраїнська думка. Це думка кочовничої Азії, що споконвіку намагається опанувати українські степи. Це саме та думка, що проти неї впродовж своєї історії боровся український нарід. Або інша партія, що з'єднала в своїх рядах видатні уми. Вона живе ідеями, зродженими в жидівськім мізку Карла Маркса і перепущеними через московську свідомість. „Немає батьківщини для робітника". Ось одне з гасел тієї мудрости жидівського і московського вічного кочовика, гасло чуже для українця, прив'язаного душею до своєї отчизни.

Українська інтеліґенція 1917 року повторяє пацифістичні кличі про мир як найбільшу цінність. Тому вона нерадо, то знову підзорливо, часом навіть вороже, ставиться до інстинктових рухів серед народу, що прагнуть військової організації й вишколу в т. зв. вільнім козацтві, до здисциплінованих військових частин. Це діється підчас великої війни, в початках будови молодої держави, коли треба найбільшої натуги організованих бойових сил народу.

Москва знову підбиває Україну своїми випробуваними засобами: лестю й насильством. Провідна верства без своєї мудрости сходить з історичного кону. Рік 1918. Відновляється українська гетьманщина. Та й провідні кола гетьманського правління не мають ще ясного світоглядового оформлення. Гетьманщина 1918 року не стає українською народною монархією, але починає щораз більше спиратися на чужонаціональні промислові, торговельні, фінансові сили. Повстання кінця 1918 року затопляє державу. А отаманщина 1919 року не знаходить своєї державної форми. Вона, не маючи ясної ідеї, розпадається на окремі відрухи, без візії загальноукраїнського призначення, і розпливається в анархії.

Перед дальшою мандрівкою

Виходимо з історичних заль музею. Весняне сонце і вітер на наших вулицях і дерева у свіжій зелені. Великі плякати кличуть українську молодь виряджатися до походу „в степи куманські безконечні" проти відвічного ворога українського світу, проти азійського степу, зорганізованого і репрезентованого сьогодні московським большевизмом.

Та саме в ту нову рішальну хвилину не сміємо забувати поклику нашого вчителя Івана Франка про велику пору і конечність одночасно впорядковувати і свої „таємні глибини сердечні, де кують будучину народу".

Бо і нині як і 1657 і як у 1917—18—19 роках, у час, коли важиться доля українського народу, там, у наших душах, немає виробленої своєї мудрости. Там ще часто вольниця нероз'яснених, невпорядкованих думок і поривів. Там ще іноді „коромола полків поганих" із чужих мислей, що на наші душі летять як тривога. Нині, більш як коли, стають пекуче-теперішніми наші мандрівки по столиці світогляду. Тож спочинемо хвилину в дорозі і підемо дальше.

М. Іванейко

ГЕРАСЬ СОКОЛЕНКО

* * *

Цілую молодість свою
І серце голубом воркоче.
Блакитне озеро в гаю
Безжурно спить в обіймах ночі,
Цілую молодість свою.

Зоря у трави запліта
Косинки бгнені і ніжні.
І квітнуть піснею уста
Неначе вишня білосніжна,
Зоря над гаєм розцвіта.

Над сонним берегом снують
Рожевих мрій крилаті зграї.
Всю ніч над озером стою —
Горю вогнем і не згоряю —
Цілую молодість свою.

„Нам поможе святий Юр славу добувати...“

Коли дня 28. квітня 1943 проголошено вість, що твориться СС. Стрілецька Дивізія Галичина, живо забилися тисячі юних українських сердець. З огнем в очах прийняло молоде наше покоління поклик до зброї. Воно бо, те покоління, своїм символом святого Юрія, лицаря й воїна, має; воно — отих з-під Крутів та Базару своїми старшими братами зве; воно — Міхновського ідею власної збройної сили в начслі прагнень своїх ставить; і воно вірить, що тільки збройна боротьба принесе кращу долю. Воно, те покоління, безмежно кохає батьківщину свою і хоче чином життя свого цю любов засвідчити. А в чому більше взмістовлюється чин, як не в збройному зриві!

Коли батьки наші розказували про УСС-ів, про славні бої, про те, як Червону Калину підіймали, — ми заздрили їм, що їм доля дозволила бути учасниками Визвольних Змагань. Від майже чотирьох літ народи Европи борються збройно за своє майбутнє; ми знаємо: у вогні всесвітньої війни кується й наша доля. А проте досі — вона кувалася без нас.

Тепер нам дано змогу взяти участь у великих змаганнях.

Українська молодь підняла виклик — стає на старті. Її кличе юнацький порив, серце гаряче й відважне; веде її холодний розум, що наказує творити свою збройну силу.

Пішла велика вість по краю; від ряду днів іде набір добровільців. Ідуть сотні, тисячі, а на чолі їх українське юнацтво. „Бо пора вже великая єсть...“

Р. Купчинський

На поклик

Над селом стояла синява, така безхмарна, як це в Галичині тільки восени буває. Сонце відкололось від Вороняків, найбільших гір на цілу Золочівщину, і дивилось цікаво на віз, що викотився з брами попівства і поторохкотів селом.

На возі молодий священик в чорному порохнику і два ще молодші громадяни в гімназистських одягах. На священикові білий солом'яний капелюх, що маяв широкими крисами на ранішньому вітрі, в гімназистів чотири золоті паски на комірі, що блищали в ранішньому сонці, як правдиве золото.

Віз недовго торохтів. Зараз на скруті, коло двора, де вічна химородь, увігнався з розгоном у столітню калабаню і пішов собі повагом, чвякаючи та поскрипуючи.

Тоді саме вскочила на віз фантазія. Перекривила одному гімназистові шапку, висмикнула з під неї мичку довгого чуба (хто з гімназистів не носить у восьмій клясі довгого волосся?), а другому розстібнула блюзку під шиєю і видобула на світло червону гарасівку.

— Гей, Василю, куди ми їдемо? — спитав один гімназист другого.

— Ясне як парасоль: до стрільців.

— Тобі що сталося? — здивувався священик. — Ніби не знаєш?!...

— Я знаю. Але, чи він знає? Одже кажеш: до стрільців?

— Ясно.

— А що роблять ті, що їдуть до війська?

— Як хто. Дехто плаче.

— А ми?

— Ми їдемо весело.

— Мало того, збройна сило, мало. Ми співаємо.

І молодим, чистим як скло, тенориком затягнув:

„Як м'я в синій кабат вбрали,
Як м'я в синій кабат вбрали“...

Другий гімназист недармо розстібнув комір. Втягнув шию в блюзку, лівою долонею підпер уста і загув молодечим підбаском:

„...І карабін до рук дали“

А обидва разом:

„...І карабін до рук дали“...

— Хлопці, перестаньте! Село! — успокоював священик.

— Власне, вуйку, тому. Якийсь філософ сказав, що війни без музики виграти не можна.

— Ти дурний зі своїм філософом. Виїдеш на поле — реви, скільки схочеш.

— Але ніхто, вуйку, не буде чути.

Саме віз виїхав на сухе, але фантазія вже не вступилася.

„Я в дорогу-у-у виїзджаю,
На серденьку-у-у тугу маю —
Бувай ми здоро-го-ва
Ти, дівчино мо-го-я“.

— Перестанеш один з другим, чи ні! — сварився, всміхаючись, священик.

Але хлопці нині ні трохи не боялися поважного доктора теології.

„З тобов розстаю-гу-ся,
На Бога здаю-гу-ся...“

Два голоси, а якого вітру в селі наробили! То тут, то там замайоріла червона чи синя дівоча хустка, то тут, то там махнув до них із-за плота білий вишиваний платок.

І старші господарі здоровили, але не так, як щодня, коли отець духовний ішли чи їхали. А з якоюсь молодою усмішкою в очах, з якимсь весняним сонцем на лиці.

І не „Слава-Йсу“, а „Дай, Боже, щасливо!“

А молоді хлопці підбігали аж до воза.

— Ви вже? До Золочева?

— А ви коли?

— Завтра. Сімнадцять нас їде.

— То ми вам там зробимо місце. Тільки при.....

Віз поторохтів мурованкою і заглушив останні слова.

Ось уже крізь нависле віття верб засвітився кінець села. Ось ще кілька хат, а далі поле та поле аж до самого Золочева.

„Там у полі береза стояла,
Там у полі береза стояла,
Думала, думає, думай
думку думає...“

Стара рекрутська пісня пригадала щось сивому візникові Петрові, бо аж головою крутнув. А далі стягнув віжки, пустив коні кроком, подивився боком на „єгомостя“ і затягнув разом з хлопцями:

„Під березов стояли рекрути...“

— Петре, а вам що? — здивувався священик.

— Пригадалося, прошу отця. Гей-гей, аж самого кортить піти.

Федюкова Ганя, не знать, чи випадково, чи таки навмисне, перед самими кіньми з повними коновками перебігла.

— Дякуємо, тобі, дівчино!

— Щасливої дороги! — відказала з містка і зашарілася як калина.

— Все буде добре! — ствердив старий Петро. — З повним нас перейшла.

Цмокнув на коні, цвяхнув батогом і рушив чвалом, аж копіт понад верби піднявся.

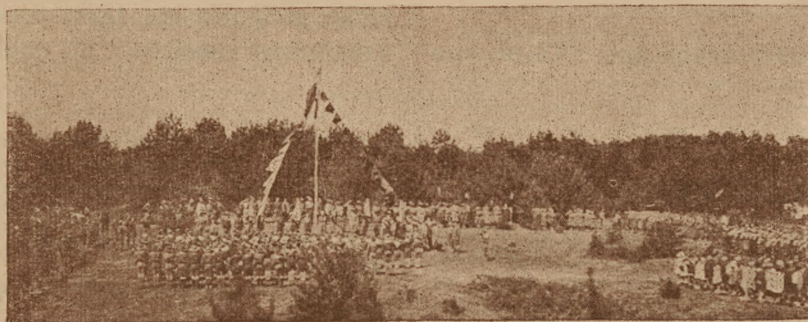
Широкий світ розтворив рамена і прийняв до себе двох нових Усусусів.

Білий Лицар на Сагарі

Травнева ніч над пісками, росяна, ще холодна. Не дихає вітер, не морщить малого озерця, що серед соснового гаю. Під соснами сіріє декілька шатер, блимає ватра. Давно затихла пісня, давно поснули у шатрах; тільки самітна закутана постать вартового інколи ворухнеться, докине патиків у ватру і тріскотом збудженого вогню зрушить тишу. Вартовий мріє, біжить думками завтрішньому дневі назустріч: То приїде на Сагару Білий Лицар — Юрій з дружинниками; то святкуватимуть Свято Весни. А ті, що сплять у шатрах, почали вже сьогодні підготовлятись до свята.

* * *

Як перші промені сонця пірнули купатись в самітне озерце, ранній вітер приніс з обрію пісню. Він носив її так і торік, і позаторік — на Юрія, на Свято Весни. На пісковому горбі з'явились перші постаті юнаків. У них на головах ширококрисі капелюхи, сірозелені сорочки і короткі, до колін, штанці. З ними пластова пісня. А далі за ними — другі такі, як вони. Хлопці, дівчата... відділ за відділом. Курінні знамена, гурткові хороговки лопотять різнобарвно над ними. То львівський пластовий кіш збирається на своє щорічне свято. „Сагара" не дуже то й далеко від Львова, від шляху, що йде на Брюховичі направо за горою.

Свято Весни 1930 року на „Сагарі".

Кожний курінь дістав у ліску своє місце на табір, і тепер влаштовується... На вільній площі посередині — технічний гурток ладить машт із пластових палиць. Кошова команда від ранку урядує, обозний стрічі ще від учора на місці. Довкруги рух, пісня, сміх.

Біля десятої перший свисток обозного: звіт курінних і наказ. В самий полудень відкриття стрічі. Ще не було стільки пластової братії на Сагарі, як того року: майже тисячка пластунів на збірці. Майже тисяча юнаків, що серцем віддані одній ідеї... Щасливо усміхнені юнацькі обличчя. „Наказ — число перше..., — читає писар... „дано на Сагарі дня 10. травня 1930 року".

Гурт „Лісових Чортів".

Іде прапор угору, спершу жовто-блакитний, опісля всі курінні знамена. Стріча віддає честь.

Свято Весни має багату програму. Спершу змагання куренів за найкращий табір, потім вправи, м'ячеві гри, біг навпростець, підходження...

„Чорноморці" при своєму „столі".

Швидко-швиденько минає пластовий день. Сутінок сходить на землю. Тоді святкова збірка і Рада Великої Ватри. Сотні очей глядять у високе полум'я, що сипле іскри в небо. Говорить комендант коша, потім старший пластун Т... Про весну... символ молодости й відродження, про Лицаря Білого Юрія, воїна без жаху, що все життя за правду боровся і завжди в житті й боротьбі чесний був і лицарський, і тому нашим взором став... Бо і перед нами шлях боротьби за правду і ми присягнули йти тим шляхом так відважно й чесно, як Юрій...

Потім пісні, роздача пластових відзначень, нагород за змагання, пописи і знову пісні, щораз то веселіше, пластовий кабарет, акробатика... пісні...

Та кінчається пластовий день, поволі погасає ватра. Стоїть на „струнко" львівський пластовий кіш і могутній гимн несеться над Сагарою. Останній наказ закриває свято — останнє пластове свято Весни...

Восени того ж року закрито з наказу влади Український Пластовий Улад.

Довгим походом вертається кіш додому. На чолі, як передня сторожа, — „Лісові Чорти" — позаду, як задня охорона, — „Чорноморці".

Сосновий гай і самітне озеро серед пісків задрімали, а вечірній вітер колихав їх до сну пластовою піснею, що її приніс відтіля, де за горбами зникали останні ряди пластунів.

ГР. ЛУКІВ

НА ВЕРХИ...

На верхи, височінь
Піднімайтесь з низів,
Ген у даль-далечінь, —
Чи ти чув, зрозумів?

До краси, до висот,
На верхи синіх гір,
Без турбот, перешкод,
Приготуй бистрий зір.

Там у прóстір блакить,
В ясний сонячний світ,
Мов рікою біжить —
І співає привіт.

На верхи, височінь,
Піднімайтесь з низів,
Ген у даль-далечінь,
Чи ти чув, зрозумів?

Ю. Косач

Корсар із Олешок

Гнівне було це триясне південне сонце 14 березня 1808 в океані, коло берегів Портуґалії. Двадцятип'ятигарматна корвета, під святоандріївським прапором, „Св. Євпраксія" дрейфувала на безвітрі. Вітрила повисли безвладно на реях. Ні вітру, ні хвилі — кругом тиша. Тільки кричать меви, черкають крильми брижу. І ні вітрила на обрії, що пружкий, мов шпага.

Сурма скликає морців на поклад.

Капітан Алєксєєв, учасник битв під Хіосом та Чесмою, ще за панування Катерини II, буряколиций, кульгавий, із косою, що висковзується мов мишачий хвіст, з-під трирога, вдягненого набакир, свердлить очима кожного матроса. А вони всі Олешківці й Херсонці, моряки з діда-прадіда, нащадки запорожців, кремезні, дужі, обсмалені. Не один рейс зробили, не в одному порті гуляли, не одне море бачили.

Ряд вистроївся. Екіпаж корвети стоїть, витягнувшись струнко. Хто босоніж, хто у чоботях, хто простоволосий. Як кого застала сурма. Біля „плутонґів" мічмани й ляйтенанти.

— Хто говорив, що в царевій фльоті їжа мов для собак, а офіцерів слід було б потопити в морі?...

Проскрипів, мов снасть на вітрі, голос Алєксєєва.

— Ну... Хто говорив?... Відповідай, а то всіх покараю...

Ряд мовчить. Тільки скрикують меви й тріщить такеляж.

— Я говорив, що в царевій фльоті могли б годувати краще, а про офіцерів не говорив. Це вже збрехали.

Із ряду виступив статний молодий морець. Його знали всі. Це колишній лоцман із Голої Пристані, Данило Якимовський,

Капітан ішов до нього. Ішов, скрадаючись. В очах грали зеленкуваті вогні. Товста „кошка"-нагай, із оливом на кінці, обплітала його руку. А її добре знали всі з військової корвети „Св. Євпраксія". Офіцери були тут дійсно люті. Але Якимовський дивився йому просто в вічі. Немов глузував. Капітан замахнувся.

— Хлоп'ята, а нумо, даймо гарту!

І ряд здригнувся, зломився. Сотня матросів кинулась на своїх командирів. Матроси мабуть були в змові. Офіцери не встигли добути своїх кортиків, як їм скручено руки, повалено їх на землю.

— На рею їх, чортових дітей! На рею, їх...

— — — — — — — — — — —

„Св. Євпраксія" не зголосилась до Опорто, як їй наказав у Гамбурзі російський резидент. Вона пройшла на всіх вітрилах повз Лісбону і кинула якір в Кадіксі, в сонячній сазі південної Еспанії. Коли на поклад прибув французький комісар і запитав про капітана та про назву судна, йому назустріч вийшов Данило Якимовський у мундирі без царських еполетів і заявив йому, що корвета називається „Країною квітів", „Pays des fleurs", та держатиме шлях до Індії, обминаючи Африку. Комісар засалютував і відійшов, а матроси з „Країни квітів" розсипались по портових тавернах. За декілька днів той самий комісар з'явився знов на покладі й заявив, що за наказом короля Еспанії Йосипа Бонапарте корвету арештують і вона буде вжита для військових потреб. Другого дня мала б вона підняти вітрила й іти до Ґенуї для проведення звідти вантажу зброї й війська. Багнети жолдаків скріпили наказа. Корвета вийшла в море й при доброму вітрі була незабаром у Ґенуї, щоб перебрати потрібний вантаж, військового матеріялу, необхідний для облоги зворохоблених еспанських міст. Але поночі, коли корабель був проти берегів Еспанії, екіпаж Якимовського пов'язав французів і, причаливши в пустельній затоці до каталонських берегів, видав їх враз із зброєю еспанським повстанцям. З ними Якимовський мабуть наладнав зв'язок ще в Кадіксі.

Засурмлено збірку. Ясніла погожа південна ніч. Мріяли еспанські береги. Тихо билась брижа.

— Друзі, — сказав молодий капітан, — вороття нам немає. Ми задерлись із двома державами. Тепер шукатимуть не тільки „Святої Євпраксії", але й „Країни квітів". У цих водах нам нема що робити. Хто хоче, нехай повертається додому, висадитись завжди можна, хто хоче — нехай іде зі мною. Підемо в світ шукати тієї країни квітів, що про неї ми марили і в її честь назвали ми нашу лебідку...

Від тієї пам'ятної ночі починається одисея українського корсаря Данила Якимовського. У багатьох портах світу, від Пальосу до Бомбею, від Нового Орлеану до далекого Таїгоку кидала якір ця корвета, що плила під невиданим ще на великих шляхах морів прапором: це не білий прапор із синім хрестом св. Андрія, це не стяг корсарів-чорний із мертвою головою — маяв на вимпелі „Країни квітів", а старовинна малинова козацька корогва з прямим хрестом, із зорями й місяцем лопотала в вітрах океанів.

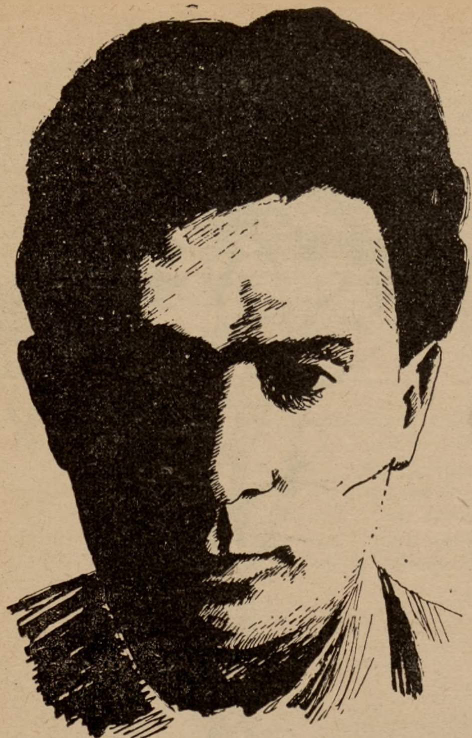

Ґут Володимир: *„Самітня сосна"*

1812 рік. Вістка про велику війну на сході, розпочату Наполеоном застала корвету Якимовського на водах Арабії. Крізь Кавказ, крізь Персію й Святу Землю дійшла до запорозьких правнуків ця тривожна вість. І вже в серпні 1812 року „Країна квітів" кидає якір в Істамбулі, а бравий капітан, осмалений у південному сонці, чекає на авдієнцію у ґенерала Себастіяні, імператорського посла в Порті. Якимовський пропонує десант біля Одеси. Його корвета, його люди, досвідчені лоцмани й морці, що знають побережжя, як своїх п'ять пальців, стоять до послуг урядові імператора французів. Нехай забуде він колишню пригоду в Кадіксі.

Невідомо, що відповів Якимовському на цей смілий проєкт генерал Себастіяні. Можливо, що ждав на відповідь із головної кватири. Десь, між Москвою й Парижем, згубилась його доповідь у цій справі. Якимовський і залога „Країни квітів" доволі довго чекала, нудьгуючи в каварнях Перу. А тимчасом кампанія скінчилась і надійшли події, серед яких забуто проєкт олешківського лоцмана.

На цьому губиться слід українського корсаря Данила Якимовського. Може „Країна квітів", пропливши багато морів та загортаючи до не одного веселого порту, таки знайшла затишну пристань у своїй вимріяній країні квітів? Може нащадки українських піратів живуть десь, завітавши на один із островів Тихого океану, куди заїздить корабель у ряди-годи, а тубільні дівчата квітчають його квіттям та розважають так любо, що не сила покинути ці привітні береги? Може в прелюту шквирю біля Вогняної землі або проти Рогу Доброї надії розломилась на тріски ця струнка корвета і на дні далеких океанів сплять і по цей час морці з залоги Якимовського біля золота, награбованого ними? А може, немов отой казковий Голяндець, снує корвета — привид ще й досі вздовж таємничих скельних берегів Венецуелі та в Сарґасовому морі? Але ж бо й досі леліють усі старовинні порти пам'ять про бунтарську корвету, на якій отаманив волелюбний олешківець, капітан-корсар Якимовський.

МИКОЛА

Народжений у робігничій сім'ї, Микола Хвильовий захопився ідеями комунізму, у своїх ранніх творах оспівував ідеальну „загірню комуну", що його потоптаній нації мала принести волю і рівні права з усіма. Яке ж жорстоке було його розчарування, яка страшна покута!

„Мабуть прийшов кінець. З'їли сукини сини революцію", — скрикує Нестор у „Глухих шляхах". Тим то на цих „глухих шляхах" Хвильового темно, гудуть сосни, хуртовини. Ось чому в „Солонському яру" він стверджує: „Темна наша батьківщина. Розбіглась по жовтих кварталах чорнозему й зойкає на обніжках своїх золотих ланів. Блукає вона за вітряками і ніяк не найде веселого шляху". З цими вітряками, з отруйним ядом большевизму, що йшов на винищення степової нації, почав Хвильовий нещадну боротьбу.

В цій нерівній боротьбі він не зупинився на півдорозі. Він ясно розумів, що гнила ідея ортодоксійного соціялізму правила Москві за параван старого російського імперіялізму. Звідси в його творах поворот до історії, зокрема до трагічної полтавської битви в 1709 р., у наслідок якої Україна втратила самостійність: „Народився я, — пише він в „Арабесках", — в одному з тих городків, саме в степовому краю, саме в полковій залозі, де колись, так давно, Слобожанські полки, а потім недалеко Диканька з Мазепою на шведських могилах перед побоїщем".

Куди б не глядів Хвильовий, про що б не писав, перед ним усе стояла трагічна тінь шведських могил. У його прегарних, навіяних пристрасною любов'ю до своєї батьківщини оповіданнях зустрічаємо оті могили у всіх можливих відмін-

Микола Хвильовий

АРАБЕСКИ

(Фраґмент)

Г о́ р о д.

Я безумно люблю го́род. Я люблю виходити ввечері із своєї кімнати, іти на шумні бульвари, випивати шум, нюхати запах бензолю і тоді йти на закинуті квартали, щоб побачити японські ліхтарики — так, здається — в трикутниках цифр: будинок, на розі, №: говорить. Я люблю, коли далеко на дальніх міських левадах рипить трамвай: щось неможливе нагадує цей рип, щоб постали переді мною теплі о́брази, як хрустальні дороги, як прозоро-фантастичні ліденці (коники), що я їх уже ніколи, ніколи не побачу на базарі. Тоді я люблю Еспанію, тому що вона далеко, тому що я фантаст, тому що я пізнаю й кохаю го́род не так, як інші, тому що го́род — це Сервантес Сааведра-Міґуель, тому що в битві при Лепанто, тому що в полон до альжирських піратів. Тому що підходить до мене Марія й каже:

— Nicolaus! Я читала сьогодні еспанські новелі, і я скажу: Мартінес Сієрра — моя радість, бо в його новелях маленька музика, мелодія слів як оркестра моєї душі, коли у вишневих садках моєї чумацької країни жевріють зорі: падають на ягоди крізь темну темряву літньої синьоблузої ночі й падають на ставки, щоб прозвучати. Мартінес Сієрра — маленька флейта, веснянка дум про далеку Еспанію.

Ми зупинились на мосту. Гримить повінь. Над рікою важкі весняні хмари. Тоді Марія дивиться на далекий огонь, що горить на костьолі, і творить поему. Гримить повінь. Над рікою важкі весняні хмари.

Ніч.

Весна.

Міст.

Марія.

О, Мартінесе Сієрра! Тобі, музичному музикантові, твоїм новелям, де звучить така широка й радісна весна, де міріяди міріядів голубих метеликів над гармонією моєї душі — тобі шлю із своєї чумацької країни привіт. О, Мартінесе Сієрра! Не тільки ти закоханий у звуки, фарби й запах слова — я теж естет. Я вірю, що наші душі зійдуться десь у міріядів голубих метеликів, у цій голубій хуртовині, коли серце так енерґійно стисне, наче таємна мавка розказує океанну казку, коли в океанах горять жемчуги, як горить сонце на шляхах моєї чумацької надзвичайної країни. О, Мартінесе Сієрра! Про що розповім тобі? Чи розкажу тобі, як співають наші дівчата біля шведських могил, коли пісня з буряків, як сіроока жура, як геніяльний Леонтович у бур'янах мого степевого краю? Чи розкажу тобі, як повільною ходою бредуть круторогі воли з молочної фарми? Чи сплету тобі вінок із польових дзвоників — з подій: як була, як пройшла, як гриміла, як народжувалася молода епоха? Ішла м'ятежна епоха. Ішла духмяна романтика, і нечутно ходили в борах тіні середньовічних лицарів. Бігли вітри із Сходу — сторожкі й тривожні. І тоді в аулах моєї голубої Савої стояв гул. Через перевали, з азіятського степу, з глухої тайґи, летіли: депеша за депешею.

О, Мартінесе Сієрра!..

Ніч, Весна. Гримить повінь. На дальньому костьолі горить огонь і теж творить поему. Я мовчу. Марія мовчить. На мосту тихо, і тільки мутні води клекочуть і тікають у невідому даль. Тоді я знову пізнаю, як я безумно люблю город. Уранці, в городі, де незнайомі вулиці, а по них проходиш, якось невідомо й задумано: проходять і зникають давно забуті тіні іхтіозаврів, і розчиняється рожеве вікно в майбуття. Гарно приїхати в город із села, коли в кварталах дрімає тиша, дрімають візники, а по вулицях метуть двірники, коли в городі прокидається ранок і ґулко процокотить фаетон, а потім — змовкне.

— Слухай, Nicolaus! Коли я думаю про міські квартали, я думаю, що я чула юнка з голубими прозорими віями, що я амазонянка й джиґітую десь у заозерних краях... Слухай, Nicolaus!

Ніч.

Весна.

Міст.

Марія.

Але так можна збожеволіти: коли ранок почне рундуки: за м'якою зеленню дерев стоять рундуки. І плентаються сюди люди — б і л і, незнайомі, забуті, як далека Еспанія, як троглодитний вік, коли люди ловили за хвіст леопарда й тут же роздирали його надвоє, щоб їсти. І починає ще ранок — битий шлях, а за ним плентаються фурґони селянської городини.

— Маріє! Я безумно люблю город! Я люблю робітничі квартали й квартали голоти, коли дивишся відтіля на костьол, коли на костьолі в діядемі ночі горить казковим огнем циферблят. Тоді я похиляюсь на телеграфний стовп і думаю, що я ніколи не розкажу, що робиться в моїй душі, які виникають о́брази, які, як потоки, як жемчуг, протікають біля мого романтичного серця: жемчуг хрумтить і японські ліхтарики (коли гоголівський ярмгрок) біля прозоро-фантастичних ліденців (коники), що я їх уже ніколи, ніколи не побачу на базарі. Тоді я наливаю себе вишневим соком моєї неможливої муки й молюся, щоб Бог зробив мене генієм: щоб розказати, як хрумтить жемчуг біля японських ліхтариків: будинок на розі, №: горить.

Я безумно люблю го́род.

ХВИЛЬОВИЙ

ках: „рипить віз до великої шведської могили“, „тягнуться воли до великої шведської могили“, „у степу маячить велика шведська могила“ і т. д. Згадки про цю могилу не випадкові, вони пронизують цілу його творчість, вони прагнуть до того, щоб його „обмежені сучасники“ ні на хвилину не спускали з ока того великого історичного символу.

Ще ясніше, ніж у мистецьких творах, виявив Хвильовий своє політичне обличчя у літературних памфлетах. Він висунув гасло орієнтації української культури на Европу, а разом із тим гасло зірвати зв'язок з Росією і йти в науку до Европи:

Критик Микола Могилянський, що, як багато-багато інших, загинув у тайгах Сибіру, так висловив своє захоплення: „Враження від Хвильового подібне до того, ніби в кімнаті, де було так душно, що було важко дихати, відчинили вікна, й легені раптом відчули свіже повітря“

І справді! Хвильовий з величезною вірою боровся з хуторянством і розхитаністю української вдачі, відсовуючись якнайкатегоричніше від Москви, він гострим поворотом хотів піднести свою націю до державницького рівня. Проте еволюція поглядів Хвильового найяскравіше зазначилася в незакінченому, на жаль, романі „Вальдшнепи“. Устами одного з героїв, Карамазова, большевицькі гасла з 1917 р. він називає „фарисейством і матеріялом для спекуляції“. Революція, на його думку, переживає свій термідор, треба шукати нових шляхів, а ті шляхи розкриває відважна фашистка Аглая. Вона вчить Карамазова, куди йти, куди вести Україну, а він доходить нарешті до висновку, що націю треба вести в бій під цілком національними гаслами.

Такого безприкладно відважного пропаґування нових ідей, що йшли в цілковитий розріз з большевицькою політикою, в большевицькій дійсності досі не було. Не диво, що Хвильовий очолив увесь великий рух національного відродження, що став серцем і розумом своєї доби, що сьогодні він — могутній символ прагнень усієї нації. Не диво теж, що на нього посипалися громи, що він став ворогом Совєтського Союзу № 1, що навіть сам „товариш“ Сталін виступив проти нього. Ось фраґмент промови Сталіна, сам по собі прецікавий документ: „В той час, коли західно-европейські пролетарі і їхні комуністичні партії (читай: жидівський інтернаціонал — прим. Ред.) повні симпатії до „Москви“, цитаделі міжнародного революційного руху й ленінізму, в той час, коли західно-европейські пролетарі з захопленням дивляться на прапор, що повіває в Москві, український „комуніст“ Хвильовий не має нічого іншого сказати на користь „Москві“, крім того, як закликати всіх українських діячів до втечі від „Москви“ якомога швидше.

Цькуванням і дикими переслідуваннями червона від крови Москва хотіла поставити Хвильового на коліна і запрягти у візок великоросійського імперіялізму. Та це їй не вдалося. Побачивши що насильство дедалі міцніше закріпощує Україну, що зруйноване колективізацією селянство гине з голоду на своїй пребагатій землі, що Москва безпощадним терором ліквідує рештки культурної автономії України, Хвильовий 13-го травня 1933 р. самогубним пострілом закінчив життя. Так, десять років тому, відійшов у вічність великий українець наших часів, відійшов з гордим чолом, незламний, як жив і боровся.

ЦЕТ.

В. Куліш

ПІД ДОЩЕМ...

Дощ! До школи лишилось ще чотири вулиці і всього дві хвилини часу. Не роздивляючись, ляпаю по калюжах, не реагуючи навіть на лайку і зойк перехожих, яких я рясно обдаю грязюкою і водою. Шкода, нема часу, а то б поговорили... Раптом прожогом вскакую в глибочезну калюжу. Рятуючи кальоші, які вже майже повні води, хочу вискочити на єдиний невеличкий камінець, що торчить, як той острів, посередині. Але моя права кальоша, яка була визначена на цей героїчний вчинок, пролітає повз нього. Ну, звичайно, в кальоші існує чиясь нога разом з черевиком, в даному випадку моя, ну й... Падаючи в чорні води, думаю: цікаво, чи хтось з дівчат зі школи бачить, як я на очах здивованої, а водночас задоволеної, публіки тону у цьому чорному морі. Але, видно, не судилось мені в нім таки втопитись. Чиясь рука підхоплює мене якраз в той момент, коли мій ніс вже майже занурився у бурхливі хвилі, і, піднявши над водою, ставить мене на ноги.

— Дуже дякую. Ви врятували мені життя. Подайте адресу. Я вас щиро винагороджу. Як ви називаєтесь? (Все це підхоплено з тількищо прочитаного пригодницького роману).

Реготом відповідає мій спаситель. Я ображений. Піднімаю голову. Оце так... Та це ж Микола Григорович. Хвильовий продовжує посміхатись.

— А куди це ти, малий, так мчав?

— Та до тієї... школи. Бачите, як прагну знань. Ви коли б сказали щось, Миколо Григоровичу, перед моїм старим на мій захист: мовляв, ну і вчиться він у тебе...

— Аж у калюжі падає, — додає Хвильовий. Обидва сміємось.

— А ви на полювання? — Хвильовий в мисливських чоботах в куртці. В руці машинка до писання в другій спакована рушниця.

— Так, іду трохи подихати свіжим повітрям. Здається, тільки на полюванні ми з Помом і маємо змогу відпочити. Пом, почувши, що мова йде про нього, не зводячи очей з якогось пса, б'є хвостом.

— На вальдшнепів, чи на бекасів?

— Ні. З мене вальдшнепів досить. Коли чоловік раз про них написав, то за це на нього увесь час полюють. Наші ролі помінялись. Так то воно. Ну, будемо іти. Ходім, Поме. Годі тобі косити очі на ту незнайому на розі. Доведеться обійтись на цей раз без знайомости з тією волохатою панянкою, що, бачу, так і дивиться на тебе.

— Чи можна мені пройтись трохи з вами?

— А як же ж школа?

— Думаю, що коли один день мене там не буде, то з нею нічого не трапиться. І загальне навчання від того не постраждає. Тим більше що сьогодні перша — математика, а вона мені, треба сказати, не дуже симпатична. То я ліпше не буду набиватись, а пройдусь трохи з вами.

А що тобі більше симпатичне?

— Географія, історія, література. А щодо фізики і хемії, то тут ліпше оминути. То справа лише в тому, що вони мене не оминають.

— А що взагалі, як там у школі?

Я починаю розповідати про шкільне життя, про відносини між товаришами, про настрої молоді, хто чим цікавиться і чим живе. Хвильовий уважно слухає. От так ми йдемо вулицями. Я тримаю в руках машинку, обережно несучи її. На нас звертають увагу, але ми вже не в цьому світі. Я починаю оповідати, що я читаю і які автори мені подобаються. Хвильовий називає автора, а я у відповідь називаю назву твору. Ми обидва задоволені.

— Бачу, що багато читаєш малий! Читай, читай! Це пригодиться. Ніщо так не поширює світогляду і знання життя, як література. Читай більше з західної літератури, хоч багато в нас її по-російськи, та що ж поробиш. Шкода, що мало маємо своєї перекладної літератури. Правда, от і Підмогильний взявся за переклади, і до того перекладає якнайліпше. Та замість того, щоб самому писати, мусить чоловік займатися перекладами. Так то. А що Гурович?

— Та з „Патетичної сонатою“ мучиться.

— Велика річ, малий. Колись, я певний того, побачить наші речі світ. Ще про Гуровича заговорить українська сцена.

Він замовкає. Дрібний дощ, падаючи на його обличчя, чіпляється крапельками на густих чорних бровах, що, наче дві п'явки, зійшлись над переніссям. Придивляючись до обличчя, тільки тепер помічаю, який він має змучений вигляд. Та так ідучи мовчки, підходимо до двірця. Я прощаюсь.

— Приходь колись малий до мене, коли приїду. Поговоримо. Мені хотілось би, щоб ти розповів мені більше про той ваш комсомол. Писати думаю. — І після павзи. Треба...

— Ні пуху ні пера, Миколо Григоровичу.

Пом, востаннє махнувши хвостом, ховається в юрбі. Я ще довго стою і дивлюсь на Помову білу пляму, що виринає і знову ховається між людей.

З якимсь теплим почуттям після тієї зустрічі і розмови повертався я до міста. Не відчувалося, що я увесь мокрий. Мимохіть повторюю нашу розмову. І чомусь мені пригадались очі Хвильового. Чорні, глибокі і одночасно надзвичайно теплі...

Що й казати, в той день ми з математикою в школі не зустрілись.

Проф. Дябло Всеволод

ТАМАНЬ

Тамань — це своєрідний і цікавий куток нашої батьківщини — країна гарячого сонця, лагідного моря і привітного українського населення.

Таманський півострів розташований поміж Озівським і Чорним морями і являє собою вузьку смугу землі довжиною з 80 кілометрів, у яку всувається Таманська затока і майже поділяє півострів на дві частини.

В стародавні часи півострів поділявся рукавами Кубані на ще дрібніші частини. Ріка Кубань, взагалі, дуже впливає на клімат і фізично-географічні властивості півострова. Кубань — міцна ріка, що бере початок з льодовиків Ельбруса, Прудкі її води розмивають м'які гірські ґрунти і несуть багато мулу, що осідає на нижній течії і особливо в гирлі ріки. З причини цих замулень річище нижньої течії Кубані постійно змінюється. Так в XVI столітті Кубань впадала в Чорне море, після цього повертала до Озівського моря, а потім знов до Чорного. Ще 25 років тому Кубань впадала в Чорне море, і тому на старих мапах зазначено, що вона впадає в Чорне море, але тепер вона впадає в Озівське море біля міста Темрюк.

Північна частина півострова біля гирла Кубані покрита озерами і багнами, які разом з рукавами Кубані утворюють так звані „плавні", себто багнистий терен, зарослий очеретом та іншою болотяною рослинністю.

Але західна частина півострова має характер узгір'я з багатьома горбами. Серед цих горбів є кілька вулканів (сопок), що викидають гарячий мул, і тому місцеве населення називає їх „блюваками". Найбільша блювака завишки 115 м. знаходиться біля Темрюка. Біля станиці Таманської вибухи блювак були в початку нашого сторіччя та в 1927 році.

На рослинність Таманський півострів не багатий, бо лісів там нема, але садів багато. Наприклад, у станиці Старо-Титарівській так багато садів що здалека здається, начебто там великий ліс.

Для сільського господарства, садівництва, городництва та баштанництва на Тамані добрі умови, тому що півострів зо всіх сторін оточений теплим морем, і завдяки цьому має вогке повітря; але водночас це країна сонця, бо щодо кількости ясних сонячних днів стоїть на першому місці поміж всіма місцевостями східно-Кавказького узбережжя. В Тамані добре родиться хліб, але в останні роки замість хліба, стали засівати бавовну.

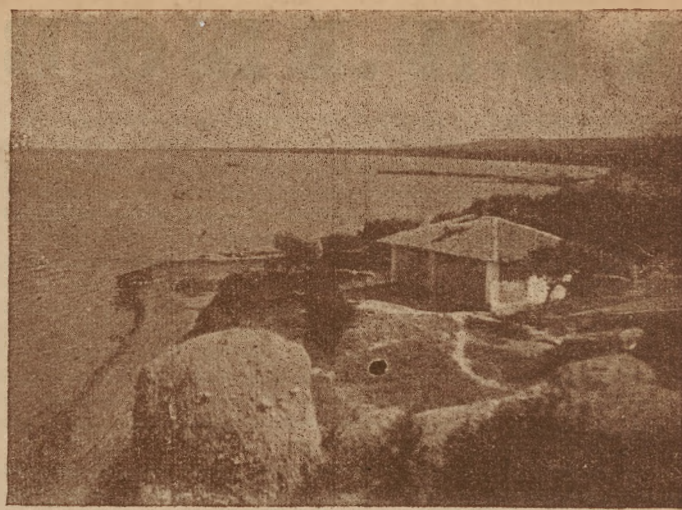
Восени в Тамані надзвичайно багато різноманітних овочів і, між іншим, багато чудових кавунів, динь, бросквин, абрикос, айв, сливок та високоякісного винограду. Добрі умови тут і для тваринництва, і тому по станицях вигодовують багато свиней. Перед революцією в станиці Таманській було так багато свиней, що один місцевий власник автомобіля мусів його продати, бо йому занадто дорого коштувало сплачувати місцевому населенню за забитих машиною свиней.

Найбільше багатство Тамані полягає в її рибальських промислах, тому що до узбереж Тамані через Керченську протоку весною і восени ідуть великі маси риби.

Весною риба пливе з бідного на поживу Чорного моря

Запорозька церква в Тамані

Берег Таманського півострова

в Озівське, бо це море мілке *) і його дно покрите великою силою водних рослин, серед яких є багато хробаків і іншої поживи для риби. Восени, коли вода в Озівському морі стає холодна (в початку жовтня), риба з Озівського моря пливе в Чорне на зимівлю. Це найбільш сприятливий час для рибо-ловства, бо риба пливе цілими „косяками" і після перебування на добрих кормах має багато товщу.

На Таманському півострові знайдемо багато залишків античної культури, тому що на місці Тамані була колись грецька колонія, а потім утворилось Боспорське царство зі столицею Пантікапеєю на місці сучасної Керчі.

Боспорське царство при царі Мітрідаті вело боротьбу з Римом і нарешті було підбите під владу Риму. Після навали варварів Тамань завоювали українські князі і на місці сучасної станиці Таманської в X ст. засновано місто Тмуторокань. Пізніше були тут татари і турки, а в 1771 р. Тамань здобуло російське військо.

В 1792 р. до Тамані спрямовано з наказу Потьомкіна 17 тисяч запорожців. Це військо було утворене в 1783 р. кількома запорозькими полковниками, яким Потьомкін наказав вербувати військо з давніших запорожців, охотників і вільних людей. Цьому війську дозволено обрати військову старшину і утворити коші та курені. Під командою полковника Сави Білого і судді Антона Головатого воно й оселилося на Тамані під назвою „Чорноморське військо".

Пізніше Чорноморське військо прилучено до Кубанського козачого війська. В пам'ять цієї події в 1911 р. кубанська військова старшина поставила в Тамані пам'ятник, що стоїть і донині (якщо не зруйнований тепер підчас війни). Пам'ятник зображає запорожця з великим прапором у руках. На п'єдесталі пам'ятника вибиті вірші, складені Антоном Головатим.

Перенесення на Тамань, виставлене в віршах як велика царська ласка, насправді воно було засланням, бо Потьомкін хотів позбавитись небезпечних запорожців.

Запорожці перевезли з собою з Січі запорозький церковний іконостас, Євангелію, чашу проскомидію та інші церковні речі. Запорожці збудували в Тамані церкву, в якій ще в 1933 році зберігалася запорозька церковна утвар.

Ця церква збудована посередині запорозької фортеці, яка дуже добре збереглася до наших днів (тобто до війни). Фортеця має вигляд чотирикутника заввишки 6—7 метрів, з бійницями. Біля церкви, окремо від неї збудована, дзвіниця. Євангелія має надписи, що свідчать про те, що воно дійсно належало до церкви Січі Запорозької. На обкладинці Євангелії по-мистецьки зроблено 8 емальових образів, при чому в середині Вознесення Христове, а на рогах чотири Євангелисти.

В Таманській станиці є історично-природничий музей, у якому зберігаються запорозькі гармати та інша зброя, а також багато цікавих античних речей знайдених у Тамані.

Населення Тамані — українці, потомки запорожців. Тут дуже добре збереглася українська мова (краще, ніж на Великій Україні), українські пісні і населення відрізняється чистотою етнографіного типу. Все це пояснюється тим, що

*) Чорне море має глибину до 2000 метрів, а Озівське до 40 метрів.

півострів не має залізничих шляхів і сполучується з Керчю лише малим пароплавом, який зимою, коли море замерзає, зовсім не ходить.

В 1932 р. совітські урядові органи визнали Темрюцький район українським національним районом і в школах перейшли на українську мову, але „українізація" дуже скоро закінчилась і через рік зліквідовано українські школи, клюби і бібліотеки.

Дзвіниця запорозької церкви

Тепер тиха сонячна Тамань стала ареною важких боїв і сумно думати, що там, де така чудова природа, ллється кров і напевне загинуть дорогі українському серцю історичні пам'ятники.

На Тамані є маленький курорт — на Тузлинському розі, де організовано лікування баровиною. Крім того, на Тамані винятково добрі умови для відпочинку як кліматичні, так і харчові. Таманці кажуть: „Хто поїв наших бичків *) і нашого винограду, той до нас обов'язково повернеться".

Справді, хто раз побув на Тамані, того знов тягне в цей милий український край на гаряче сонце і блакитне тепле море. Бажаємо нашій молоді по війні побувати на Тамані.

---

*) бички це дрібна риба, яку ловлять вудками.

Пам'ятник „Чорноморському Військү" в Тамані

В. СКОРУПСЬКИЙ

РАНОК

Зірвав заслону,
Запаленів.
Шамшавий гомін
Зміняв на спів.

Далекий обрій,
Мов лук нап'яв.
Думкам хоробрим
Додав уяв.

Враз сонцем кинув —
Настав — росте.
Прибіг хлопчина:
Ранок цвіте.

РОМАН ЮРІЇВ

З »КАЗКИ ПРО ВОГОНЬ«

У смолі ночей сріблиста фоя,
Квітне в ватрі й туями горить...
Золото й тремтлива синь горою
А внизу червона кров і мідь.

В іскрах зброї встав блискучий лицар
Гад у чаді, в димі скривсь дракон,
Риск у рухах, блиск в палких зіницях
Злотом падає на чорний фон.

Панцер кований, шолом і криця,
Коле сивого дракона спис,
Багрою скипіли в гніві лиця,
Як ломив залізо гад і гриз.

І тіла сплелися, й рухи в бою,
І росте, кріпшає гада злість.
Димом задурманить змій, — затруїть,
Бо голів у нього лютих шість.

Блиск меча — і голова відпала,
Засичав в смертельнім страху змій,
І вже темряви грізні навали
В поміч рушили змієві в бій.

Під копитами дракон, насподі,
А над сивим тілом в світлі кров,
Вирве, викорінить зло із плодом
Звільнить все добро герой з оков.

В тані розгорівся лицар, в русі,
А дракон ще смерти сипле жар —
Чад їдкий, а дим гризе, задушить
Без тріюмфу, слави і фанфар.

Сяйво спису — і повзе пробитий
В судорогах смертельних гад у ніч.
Істина горить у самоцвітах,
А над тінню правда світлих віч.

В ясній зброї лицар в ночі сумерк
Кинув змагу заграву й срібло,
Й запанує назавжди над глумом
Слово Прометеєве й добро.

В. ЧАПЛЕНКО

ТРУСНЕ КАВКАЗ...

(на мотив з І. Франка)

Народе, давня чайко при дорозі!
Тобі судила доля степу шир —
І ти стояв на варті, багатир,
Віками небезпечно, у тривозі.

Ішли на тебе орди стоголосі
У куряві, у криках, і той вир
Змітав твій спокій і твій добрий мир,
А ширив смертні муки, зойки, сльози...

Та не зламали сили ті страшні
Твоєї сили й зваги у борні:

А, навпаки, навчившися у них
Іти вперед, пішов собі шукати
Високих гір, кордонів кам'яних...

Сергій Якимович

Мідень Андрія Войнаровського

— Ну, спасибі вам, діду! Прощавайте! — і молоді юнаки, без пояснень для діда, навипередки побігли додому, залишивши його самого і з харчами і з зеленою пляшкою...

Андрій і Петро, ледве переводячи дух, — вбігли до старосвітських покоїв та почали швидко розповідати старому Горбенкові про все, про що вони довідались. А потім юнаки попросили знову наготувати їм харчів, сокиру, заступ і дещо інше, бо вони негайно вирушають до тої могили на північ.

Коли все було споряджене й готове, юнаки швидко подалися до тої могили під лісом, про яку їм переказував старий Грицай. Навпростець дійшовши до неї, вони вилізли прожогом на самий її верешок та почали пильно придивлятися на північ, і наче вперше бачили оцю їм добре знайому місцевість.

Ось за ними на тлі чорного лісу — село Войнарівка, в ліву руку — село Янишівка, в праву руку — шлях на Ставище, а далеко на північ виступає чорна смуга синього лісу, що густим килимом укрив неосяжний мочар колишнього великого озерища. Цей мочар був розташований в осередку великої улоговини, краї якої тяглися на всі сторони на велику віддаль та рясно поросли буйним чагарником і темнозеленою вільхою, а в середині улоговини було непрохідне болото — смертельна дряговина, — куди доступу не мав ніхто ні влітку, ні взимку.

Але, коли юнаки за компасом звірили потрібний їм напрямок, то помітили, що їх шлях, прямуючи на північ без битих стежок на Гостру Могилу, наче оминає цей мочар.

Іти ланами, вкритими вже пожовклим колоссям, було дуже незручно, але юнаки уперто посувалися на північ, бо їм конче треба було перейти заказану милю, щос тут мапа не менш як десять верстов. Юнаки йшли мовчки. Несподіваний збіг подій, тиша літнього росяного ранку та передчуття чогось невідомого хвилювали якось по-новому їх.

Щодалі простували вони на північ, то все більше і більше наближались до них численні великі й малі могили, мовчазні свідки жорстокої битви під Гострою Могилою 1651 року, коли зухвалі ляхи, переможці під Берестечком, натрапили на цих полях на впертий опір козаків, що завзято боронили свій край.

Численні могили, розкидані купами, надходили до них все ближче і ближче, але всі вони були з лівої руки, а керівний напрямок непохибно вів їх через улоговину на невисоку розриту могилу, яка наче замикала собою безкрає поле та упиралась у край блакитного неба.

— Певно, нам на тій могилі край! — промовив Андрій.

— Певно, що так, — погодився з ним Петро. Наблизичись до розритої могили,вони знову вийшли на самий її верх і побачили, що далі за нею було рівне поле.

— Ну, що ж, перепочинемо тут і трохи підживимося! — запропонував Андрій. — Бо нам ще немала путь, та де ж ще та мокра могила? Давай спочатку її розшукаємо, а тоді знатимемо, що нам і робити...!

Сидячи на вершечку могили, вони мовчки і пильно розглядали все навкруги, щоб відшукати потрібну їм мокру могилу, але одночасно не забули й підкріпитися їжею перед останньою частиною своєї дивовижної подорожі.

Перед ними з правої руки лежав великий просторий мочар, укритий чагарником, верболозом і темнозеленою вільхою, яка темною лісовою смугою замикала близькі й далекі сині обрії. Перед лісом була наче якась перерва; ближче до них стояли якісь плавні, а далі йшли порости лози, очерету і зелені луки.

— А де ж та мокра могила? — промовив Петро.

— А ось вона! — відповів Андрій, показуючи рукою з шматком хліба на низеньку могилу серед зеленого лугу, яка межувала з лозовими сірими поростями.

За мокрою могилою густим плотом стояв буйний очерет, а ще далі видко було купу темної вільхи та високі білі стовбури осокорів, до яких увесь час туди й назад пливли в прозорім повітрі білі бусли, зрідка серед них ширяли сірі чаплі та деякі інші хижі птахи.

— Якщо де й може бути камінь з калиною серед води, то він може бути тільки там, де он та купа високих дерев!.. — рішуче висловив свої думки Андрій.

— Але зачекай! — відказав Петро. — Як же ми будемо брести через болото?...

— Ну, бачу, що в твоїй голові не лише одні книжки! — промовив Андрій. — Справді, через болото навпростець ми не перейдемо! Але, що тут сидіти? Ходімо лугом на мокру могилу, а що там буде далі, то там і побачимо!

Через декілька хвилин юнаки вже були на мокрій могилі. Широкий зелений луг лишився ззаду, перед ними розстелилися просторі зарослі лози й осоки, а за ними зеленіла густа пуща хисткого очерету.

Юнаки, не зважаючи на всі перешкоди, спочатку перейшли зарослі лози і осоки, але далі пересвідчилися, що дістатися до купи високих дерев неможливо: грузьке і драглисте болото, на якому хвилювався від вітру стрімкий і хисткий очерет, перешкоджало здійсненню всіх їх палких мрій, і вони, не досягши мети, знову повернулися на мокру могилу.

Тут вони довго мовчки сиділи, але флегматичний Андрій не втратив свого молодечого завзяття і, певно, несвідомо, наслідуючи приклад свого батька, знову сказав: — „Давай краще ще раз поснідаємо та поміркуємо, що робитимемо далі? Бо праці і лиха тут нам буде до біса!".

Після сніданку Андрій, помисливши деякий час, сказав Петрові: „Підчас полювання на Поліссі, я бачив колись, як поліщуки ходять по своїх болотах... Вони роблять з лози наче два тини і кладуть їх на болото... Тини досить широкі, а тому вони не грузнуть. Потім вони пересувають задній тин на перед і, перетягаючи їх таким чином, поліщуки так ходять по найстрашніших своїх болотах... Давай но, спробуймо зробити так і собі...".

(Далі буде)

Лист із Криворівні

Дорогі мої, Олю та Петре!

Я — третій день на мандрівці. Жалко мені, що немає Вас зі мною, але нічого не вдієш... Щоб Ви мали якесь уявлення про мої мандри, я писатиму про свої враження так, як коли б Ви були зі мною.

Коли минете Жаб'є-Слупейку, вирине перед Вами чудова панорама. На першому пляні побачите „п'янкий від хвойного аромату" стіжок Довбушанки, трохи далі куриться хмарами Ігрець, а ген-ген на обрію підпирають край-небо сині Синиці та Піп Іван. Праворуч шляху стрічкою в'ється Чорний Черемош. Ліворуч мурованки та на лагідніших схилах розмістились гуцульські оседки, „вишневі від смерекового диму". Їх прастара архітектура чудово доповняє краєвид; здається, що кращої гармонії не знайти!

Це — Криворівня!

Ви мимохіть ритиметесь у здогадах, чому так називається вона... Та хоч би як добре знали Ви топономастику, то задовільної відповіді на поставлене питання зразу не дасте. І щойно коли запримітите, що Ви, йдучи шляхом з Жаб'я, зробили порядний лук, і лагідний та рівний Ігрець вирине в цілій повноті, Ви всміхнетесь і скажете собі: „І криво, і рівно...". Але на дальші міркування немає часу. Зараз за обірваною скелею — Ви задержитесь при одному „оседку", в брамі якого сплелись в обіймах два японські ясені. Вашу увагу притягне обеліскової форми камінь, з таким написом:

ВИDАТНОМУ
УКРАІНСЬКОМУ
ПИСЬМЕННИКУ
І. Я. ФРАНКО
Р. 1856. П. 1916

Над написом замітите ще слід від серпа та молота (на цьому місці чиясь добра рука нарисувала вже хрест), обуритесь на латинське D і російську форму давального відмінка (повинно бути „Франкові"!), вскочите на підмурівок і на другому, меншому камені побачите вже грамотніший напис із тризубом

В ЧЕСТЬ
ІВАНОВІ ФРАНКОВІ
ГУЦУЛЬЩИНА
1916—1926

Поки Ви добре розглянетесь, з'явиться вже й господар Василь Якіб'юк і попросить Вас у хату. Кілька хвилин розмови з 77-літнім гуцулом приголомшить Вас. Ви напев-

но задумаєтесь, чи знаєте добре українську літературу, а зокрема біографії Ів. Франка, Мих. Коцюбинського, Мих. Грушевського, Вол. Гнатюка, Ольги Кобилянської та Гната Хоткевича. Ви довідуєтесь, що на цьому самому місці проживав Франко, сам або з ріднею, кожних вакацій від 1906 р. до 1914 включно, за винятком 1908, коли він виїхав був до Льоврани (Хорватія) лікувати параліч руки. З того самого вікна, яким Ви дивитесь на рвучкий Черемош і зелену Довбушанку, (хата, на жаль, вже інша, бо ту, в якій жив Франко, спалили москалі 1917 р.), дивився колись Великий Каменяр. Ви переживаєте щось інтимне! Так і здається, що недавно проходжувались тут Франкові сини — Тарас, Петро, Андрій з матір'ю Ольгою. Вам приємно чути, що в час їх відсутности Франко був забезпечений; доглядала його (навіть годувала) Якіб'юкова жінка, Анна... Зате оповідання про „операцію" нігтів спаралізованої Франкової руки звучить трохи забавно: „Ту упирацію робив я літом 1909 р.: Підоймив пальці догори таким патичком, повідрубував (нігті) щипцями, вишпріцував сублімaтом і відтак мерґаніком та замастив мастев, яку я сам добре знав зробити".

Далі Ви оглядаєте портрет Якіб'юка, роботи Михайла Жука, „проф. унів. з Чернігова", вбраний у гарно різьблені рямці. Гостинний господар показує Вам ще шкатулу, привезену йому в дарі Франком із Києва 1910 р., та письмо з подякою від цісаря Франца Йосифа І за топірець, поданий йому з нагоди 60-ліття володіння (1908) р. Гостить Вас ще сливами, і разом виходите до скелі, яку Ви минули при шляху. „Отут любив Франко найчастіше сидіти з вудкою та ловити пструги. На скелі звик він перебувати та вдивлятися в шумний Черемош. Сюди саме одна старша вже жінка (Параска Харук, живе ще) приносила йому молоко".

Про все розказує різьбяр Якіб'юк, нагороджений великою бронзовою медалею та дипломом на львівській виставці 1894 р. „Гуцули згадують про Франка з вдячністю. Тому то в 1926 р., з нагоди 10-ліття його смерти, справили вони камінь-пам'ятник і 9. VII. 1926 по молебні та вічу, яке відбулося в мене під явором, занесли його та вмурували в скелю. Але велика катастрофа, повінь 1927 р. (30/31. VIII) зірвала дорогу до скелі. Польські сапери, що прийшли направляти її, почали розсаджувати скелю. Тоді я з допомогою трьох людей привіз пам'ятник до своєї хати, де стоїть він досьогодні...".

„А цей другий — сов'єтський?" — питаєте.

„Зайнявся ним большевицький районовий голова з Жаб'я. Він найняв двох наших людей і вони його зробили".

„Був якийсь мітінг"? — „Не було жадного. Привіз його голова громади, повісив корогву і — по параді... А потому приїздили якісь комісари та жиди та й дивились на зірку...".

Ще один-два погляди на пейзаж зі скелі, і Ви йдете шляхом у напрямі церкви, що добре пам'ятає часи Олекси Довбуша (1740 р.). По дорозі здоровить Вас юрба дітвори, що висипалась зі школи.

„Зі школи, Мару?" — питає Ваш супутник.

„Ая" — бренить її голосочок, і вона задержується та мірить Вас очима від ніг до голови. З черги ставите питання Ви. „Що знаєш, Мару, про Франка?"

„Франко був у Криворівні. І ще... Мій дідо мав „пазурі" Франкові, але дез загубилисі..."

Від Якіб'юка довідуєтесь, що це онучка Семенкова-Гутинюка, отого самого, що 1909 р. забрав на пам'ятку зоперовані Франкові нігті. І Ви усміхаєтесь знову. (Значить, „операція" таки була).

Попід далекі оседки на Ігреці, що потопають у золоті вересневого сонця гадюкою в'ється плай. Ваш „чічероне" пояснить Вам, що ним ходив колись з малою Цьопою, донечкою тодішнього пароха о. Волянського, збирати гриби...

Але ось кладовище на пригорбі, могила Слави та стара церква. Ви довідуєтесь, що з Криворівні походила Дзвінка, та сама, що через неї загинув Довбуш, що тут під церквою большевики накручували місяць — два до війни фільм про Довбуша (гуцульське весілля). Ще глянете на хату дяка Михайла Мойсейчука, що в ній влітку 1910—1912 рр. проживав разом з етнографом Вол. Гнатюком Михайло Коцюбинський („Приходив до мене бритися, але заріст мав твердий"). Ви нагадуєте ще про Грушевського, і Якіб'юк вкаже ще рукою місце, де стояла вілля Михайла Сергійовича, куплена 1906 р. від Влад. Прибиловського і спалена москалями 1917 р.... Але Ваш супутник не має більше часу (іде когось лікувати), Ваші правиці стискаються, Ви, звичайно, дякуєте, і опинюєтесь на приходстві...

Гостинність наших приходств давно перейшла в приповідку, але про криворівнянську гостинність говориться у суперлятивах.

І хоч Ви не застаєте молодого о. Луки Дзьоби (виїхав в душпастирських обов'язках до вірних своєї розлогої парохії), Вас просять у хату...

Ви спочиваєте якийсь час, пишете листи до знайомих, і берете першу з краю книжку з етажерки: скажім, „Симпосіон" Плятона.

Вас млоїть по цілоденній мандрівці, починаєте позіхати і господиня просить Вас покластися на отамані. Але Ви виходите надвір, лягаєте на траві та перегортаєте „Симпосіон". Ви довідуєтесь, що перекладав його Франко, і то в Криворівні...

Мимохіть забуваєте, що десь далеко грають гармати (над Вами бренить тільки мушка), дрімаєте, „Симпосіон" висковзується з рук, і сниться Вам безсмертний трактат Платона про любов...

Я й не запримітив, що написав цілий аркуш, кінчу і в привіті передаю Вам шум Черемоша.

В. Іваненко.

Олена Кульчицька

Виставка у 35-ліття творчости

Спілка Українських Мистців відкрила велику виставку мистецької творчости широковідомої артистки-малярки Олени Кульчицької. Хто з нас з дитячих і юнацьких років не пам'ятає її малюнків! Вона зілюструвала безліч дитячих книжок ілюстраціями, такими близькими і зрозумілими дитячій психіці, і без перебільшення можна сказати, що Олена Кульчицька — один з наших найпопулярніших мистців.

Те, що передусім звертає увагу в її творчості, це національний характер тієї творчости. Він проявляється і в формі, такій близькій до народного мистецтва, і в змісті, для якого артистка вибирає залюбки теми і краєвиди українського села і, взагалі, українського життя. Саме в творчості Олени Кульчицької близько поєдналися ті вимоги, що їх ставить до мистця національне мистецтво кожного народу: бути відбитком його всебічного життя, його поривів і злетів, його великих і трагічних моментів — словом, усієї складности життя нації.

Мистецька творчість Олени Кульчицької дуже багатогранна. Вона не тільки малює, її цікавить і т. зв. прикладне мистецтво, себто мистецтво, пристосоване до щоденного вжитку. В малярстві вона користується різними техніками: олійною, акварельною, темперою (де фарби сполучуються емульсією з яйця) та ін. Кожна з цих малярських технік показує в картинах Олени Кульчицької свій притаманний чар. Найкращими, все таки, здаються нам її акварелі — малюнки квітів, краєвиди, дерева і ін.; між ними звертає увагу передусім цикл малюнків із катедрою св. Юра у Львові. Побіч численних портретів та інших малюнків, дуже милі маленькі нариси, овіяні сонцем і жіночим теплом. З композицій кидаються в очі великі декоративні малюнки Страстей христових та інші на релігійні теми.

Окреме місце на виставці Кульчицької займають її студії народної ноші, де артистка позарисовувала чудові типи українських народних одягів, з яких багато вже перевелося.

Крім малярства, велике багатство виявляє в творчості нашої артистки графіка. Тут її творчість дуже різноманітна і артистка користується різними техніками. Зустрінемо тут дереворіз, мідерит та інші, складніші графічні техніки, як акватінту. Коли брати на увагу графіку Кульчицької, так треба зазначити, що вона — один з перших піонерів тієї ділянки творчости не тільки в галицькому, але й у всеукраїнському мистецтві. Із своїми графіками виступила вона ще далеко до першої світової війни і здобула собі признання на численних українських та закордонних виставках. У своїй графіці Кульчицька залюбки опрацьовує цілі цикли з української історії, літератури, із сучасного життя тощо.

Крім малярства і графіки, багатий також і відділ ілюстраційний. Тут звертають увагу ілюстрації до „Чорної Ради" Куліша, до Франкового „Лиса Микити" та до „Слова о полку Ігоревім". У цьому відділі є ще й багато листівок, які, побіч ілюстрацій, передусім причинилися до великої популярности Олени Кульчицької.

Жива і яскрава творчість Олени Кульчицької близька і зрозуміла українській молоді — тож кожного дня на виставці можна побачити багато молодих відвідувачів.

С. Л-ий

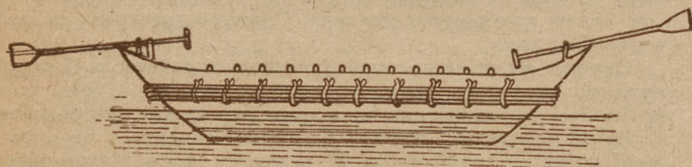
Про давні українські кораблі

Українське мореплавство розвинулося вже в перших часах київської держави і служило так само для торгових, як і для воєнних цілей. Витворилися тоді також окремі типи українських кораблів. В літописах і інших пам'ятках князівської епохи зустрічаємо цілий ряд назов на різні роди суден, як човен, лодя, суд, струг, насад, павозок, учан; все те вказує, що українці від прадавніх часів знали плавбу і витворили собі різнородні засоби водної комунікації. Коли ж наші предки зустрілися з морем, давні примітивні судна послужили матеріялом для витворення справжніх морських кораблів.

Розвиток фльоти князівських часів відбувався під впливом двох народів, у яких мореплавство було у високому розвитку — греків (візантійців) і скандинавців. Візантія мала давні традиції римських трієр, а для оборони своїх колоній на Криму утримувала значну фльоту на Чорному морі, так що українці скоро зустрілися з грецькими кораблями і брали з них зразки на будову своїх човнів. На грецькі впливи вказує українська корабельна термінологія, напр. парус на означення вітрила.

Ще більший вплив на українське мореплавство мали скандинавці — нормани, або варяги, що відіграли важливу роль в організації українського війська і держави. Нормани мали дуже численну фльоту, що опливала всі моря Европи, а гирлами балтійських рік вони дісталися також на Україну. За допомогою варягів київські князі Олег і Ігор організували свої великі походи на Константинопіль. Скандинавські кораблі були невеликі: понад 20 м завдовжки, $4^1/_2$ до 5 м завширшки і не цілі 2 м — завглибшки. Будували їх з дубини, а тільки додаткові частини бували з яворини, березини, ясеня, липи. Основу корабля творив доврий бальок, до якого були прибиті поперечні, вигнуті ребра, в числі до 20, — кінці цих ребер горою були споєні бальками. На бальках спирався поміст, з лавами для гребців; боки корабля були оббиті дошками. Весла були довгі на 3 до $3^1/_2$м. Позаду човна містилася керма. По середині човна стриміла щогла, висока понад 20 м. з вітрилом у формі трапезу. Останки скандинавських човнів збереглися до наших часів у Норвегії, в музеї міста Осльо. На їх зразок збудовано в 1893 р. новий корабель і він відбув подорож з Норвегії до Америки: швидкість плавби доходила нерідко до 18—20 км на годину.

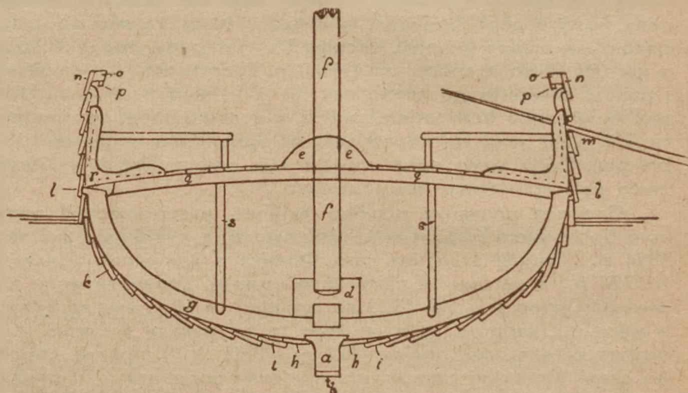
На великий жаль, українські кораблі з князівських часів не збереглися; а може зустрічали їх денебудь у річних мілинах, але ніхто їх ближче не розслідив. Але можемо здогадуватися, що вони виглядали приблизно так, як скандинавські. З літописних оповідань знаємо, що тогочасний корабель вміщував до 40 людей, але деякі, більші, могли помістити і 100 моряків.

Запорізький човен за рисунком Бопляна

Літописи передали нам дещо із давньої корабельної термінології. Передній кінець човна звався „ніс", задній „керма" (корма). Прилад до керування кораблем називався „ключ". Дошки, якими був оббитий човен, мали назву „набій". Щогла звалася мабуть „упруг", або згрецька „китарть"; вітрило — „пря", або „парус". З корабельного знадіб'я, згадуються ще „ужі" або „ужища" (линви) і „якорі". Збереглися моряцькі вислови: „вспяти паруси" — напнути вітрила; „возволочити, воспяти прі" — піднести вітрила; „покосний" вітер — пригожий, догідний; „волочити" човен — перетягати суходолом; „корабельник" — моряк; „кормник" — керманич; „кораблячий" — будівничий корабля; „гребці гребуть" і ін.

Запорізькі воєнні кораблі звалися „морськими човнами". Назва „чайка", якої нераз тепер уживаємо, в тих часах трапляється рідко і мабуть означала не воєнний корабель, а менший перевозовий човен. Французький інжинер Боплян в Описі України, складеному в 1640-их роках, подає докладний опис запорізьких морських човнів і їх малюнок. Човен був довгий коло 20 м, широкий 3—4 м, глибокий $2^1/_2$ м, над поверхню води виставав не цілий метр. Вражає те, що майже такої самої величини були давні скандинавські човна: отже у козацькій фльоті віджила традиція князівських часів. Основу човна творила т. зв. підошва, видовбаний дубовий пень, 15 метрів завдовшки; його дно і боки оббивали рядами дощок, з м'якшого дерева (липи, верби) довгих на 3—4 м, широких на 30 цм; кожний вищий ряд дощоок виставав понад нижчий і таким способом, судно ставало глибоке на $2^1/_2$ м і догори ступнево розширювалося. Дошки збивали цвяхами та злучували залізними скобами. Помосту на човні не було; рядом через цілу довжину ішли перегороди і лавки для гребців. Човен мав по 10 до 12 весел з одного і другого боку; весла не були прикріплен,і а тільки підчас бою на морі, коли треба було хапати за рушниці, прив'язували їх до боків ликом з лозини. Морський човен мав дві керми, спереду

Переріз запорізького корабля

і ззаду і міг плисти в одну і другу сторону. По середині човна стояла щогла з „райною", поперечним дрючком, на якому завішували полотняне вітрило, обшите шнурком. Запорожці уживали вітрил при добрій погоді, підчас вітру гребли веслами. Щогла була рухома, можна було її скласти на дні човна. Щоб затримати човен у пристані, закидали якір, завішений на „канаті", линві.

Готовий човен обсмолювали смолою, щоб не пропускав води. Щоб човен не потапав підчас бурі, коли його заливала вода, запорожці прикріплювали при його боках „обшивку" з комишника, чи очерету, пов'язаного у снопи липовим або черешневим ликом. Один човен будувало 60 людей, між якими були всякі ремісники; будова тривала 60 днів. Морський човен був такий важкий, що аби його перетягнути по суходолі, треба було 200 до 300 людей, — так оповідає Боплян.

В часах Мазепи на виріб одного морського човна уживали — окрім дерева — такого матеріялу: 13 пудів заліза, 1 якір вагою 5 пудів, 2 бочки смоли, 200 аршинів полотна, 20 сажнів линви на якір, 195 сажнів шнурів різної величини, на обшивку вітрил, підв'язку комишника, на „райни" а щогли і до підношення вітрил 3 пуди клоччя *).

Воєнний човен був озброєний 4—6 легкими гарматами (фальконетами) з відповідним запасом пороху і куль. Запаси харчів складалися із сухарів, вареного пшона, саламахи і ін., що містилися у бочках, довгих на 3 м, з проміром коло 1 метра; прикріплювали їх сильно до дна, а запаси добували через отвір.

У морському човні містилося 50 до 70 козаків, кожний озброєний в шаблю, дві рушниці, 6 фунтів пороху і кулі; з одежі брали тільки що найпотрібніше — по дві пари сорочок і шараварів, поганенький каптан і шапку; Боплян каже, що багато кораблів мало годинники, але це мало мовірне на той час. Окрім досвідчених козаків у похід їхали також хлопці-молодики для допомоги і послуги.

На таких невеликих човнах запорожці відбували свої походи на Крим, під Константинопіль та на Малу Азію.

Ів. Крип'якевич

*) Аршин — 71 цм; сяжень — 1.75 м; пуд — 16.38 кг.

ВИСТАВКА

УКАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ ПРЕСИ

Спілка Укр. Журналістів у Львові влаштувала в салях картинної Ґалерії у Львові при вул. Оссолінських виставку української галицької преси від її початків до сьогодня. На около 1450 експонатах бачимо дорібок 95 літ праці наших журналістів, праці важкої, пробоєвої, часто невдячної. Майже сто літ історії нашого відродження замкнено у сторінки преси, яку показано на виставці.

Зокрема великий і цікавий збір нашої преси для молоді з пластовою пресою на чолі.

ЛЮБИМО ВОЛЮ І СВІТ!

(Мандрівка в недавнє минуле)

Йдемо, Читачі, в мандрівку. Не треба нам до цього ні наплечника, ні сильних черевиків. Шлях вестиме не хребтами гір, не плесами рік, а листками друкованого слова.

Тут, поміж рядками, знайдемо те, чого може, самі ще не вміємо створити: Усміхнеться до нас буйне життя пластового братства. Загомонить бадьорий поклик: „Сильно! Красно! Обережно! Бистро! — й залопотить у наших серцях сміливий скоб.

Вирушаємо. Наше око пильно стежить по бібліотечних полицях. Зупиняємося біля довжезної лави чепурно оправлених книг. Беремо в руки першу скраю і розгортаємо з якоюсь дивною тугою:

. . . „Молоде Життя“ — Львів — лютий 1921. Скромна вінієта з пластовим знаменом, сірий, непершоякісний папір. Передовиця починається словами: „Здорово й розумно вихована молодь є надією кожної нації“. Автор статті, пластун із полку ім. П. Конашевича-Сагайдачного, доводить, що саме Пласт виконає цю відповідальну роботу.

Влучно підхоплює настрої тодішньої молоді пластунка-поетка, Христина Очеретна із полку ім. кн. Ярославни:

...Глядіть, як сяють блиском надії
Завзяті лиця дружини,
Бо ж в Тобі, Пласте, щастя і мрії
Нової духом людини.

В цьому першому числі маємо ще два нариси, статтю п. з. „Як виробляється характер“, одну пластову вправу та хроніку „Із нашого життя“, що появляється в кожному числі і докладно описує пластове буття. Напр.:

...„В Йорданському святі взяли участь львівські пластуни й пластунки. Чоло відділів нашого Уладу творив полк ім. Гетьмана Конашевича-Сагайдачного зі своїм прапором. Далі йшли пластунки полків Марти Борецької і княгині Ярославни. Похід замикав відділ із полку Хмельницького. Гурткові провідники й провідниці несли пластові короговки із знаками гуртків. Сьогорічний виступ пластунів і пластунок у Йорд. святі зискав слова похвали й симпатії і в немалій мірі поширив знання Уладу серед нашого громадянства“.

В квітневому числі „М. Ж.“ з 1921 р. зупиняємося на вірші відомої діячки Константини Малицької, що присвячений жіночому Пластові.

(Закінчення):

...Наша присяга гостра, мов криця.
Нам треба Марти, не жалібних Ніоб. В бій життя підемо з усміхом на лицях, Новий ми рід, смілива птаха, СКОБ!

В грудневому числі бачимо оцінку розвитку Уладу, пера письменниці Катрі Гриневичевої:

...„Те, що від якого іскрами б'є подих нетлінної сили“.

Пластун Б. Окпиш описав свої враження із прогульки на Маківку, що її влаштували спільно Львівський та Стрийський Коші у вересні 1921 р. Впорядковано кладовища У. С. С., здвигнено пропам'ятний хрест із написом:

„Тут спочивають Українські Січові Стрільці, що згинули за Україну в місяці маю 1915 р., український Пласт 12—13. VII. 1921“.

Від поч. 1922 р. редагує „Молоде Життя“ Степан Тисовський. В „Пластовій хроніці“ зустрічаємо щораз частіше повідомлення про переслідування пластунів польською владою. Пластунки носять обіди політичним в'язням. Перед Великоднем держать пластуни у всіх львівських церквах почесну варту при Божих Гробах.

Святкують десятиліття діяльности. В „М. Ж.“ появляється привіт голови „Просвіти“, Михайла Галущинського. Бачимо теж спомин основника Пласту п. з. „В дорозі на верхи“. Ось виняток:

...„Почали ми діяльність 21. IV. 1912 року. Попри прогульки, вправи і забави не дуже там ще строго, але все ж таки ставимо вимоги відповідно пластовому законові. І через те почали нас деякі покидати. Ці домагання точности й совісности, ці домагання оправдувати неприявності на сходинах і прогульках, ця потреба підчинятися проводові, — це все видавалося початкуючим пластунам непотрібним додатком. Закон проріджував усе більше й більше ряди наших членів і врешті осталося в Пласті тільки 6, словами: шість членів! Досить одначе, що вони, ті шість, рішилися бути живим зерном, що, одиноке з усіх частей чималої рослини, заховало зародок нового життя. І Пласт відродився!“

В 8—9 числі „М. Ж.“, в часі коли польський терор викликував серед нашого громадянства пригноблення, звертається до пластунів Верховна Пластова Рада:

...„Ми є пластуни, що прирікали на свою честь вірність пластовим ідеям і законам! Ми їх не виречемося і ніхто не вирве їх нам із сердець! Сильні вірою в кінцеву перемогу Правди, Добра й Краси, задивлені у світлу мету наших зусиль, підемо спокійним, твердим кроком назустріч сонцю Свободи!“

По смерті Ст. Тисовського відповідальним редактором стає проф. Волод. Кузьмович. „Молоде Життя“, що вже з поч. 1923 р. появляється як орган В. П. Ради, є важливим чинником в поширенні пластової роботи. Виховні — ідеологічні статті, матеріяли до пл. іспитів, вказівки, хроніка виповнюють числа „М. Ж.“ першого періоду цього часопису. В другому періоді — „Молоде Життя“ (із зміною формату) перетворюється у всебічний журнал пластової молоді, збільшується число співробітників (Б. Кравців, Ю. Косач, П. Ісаїв, А. Сербин, Л. Бачинський, Т. Довгаль, Є. Ю. Пеленський, В. Кархут, В. М. Янів, Б. Заклинський, Е. Жарський, А. П'ясецький.

Про все і про ніщо

Бігати кроси — це приємна і корисна для спортовця річ. Після такого бігу ви почуваете себе надзвичайно бадьорим і в вас увесь день добрий гумор. Тоді з'являється бажання займатися не тільки кросом, а й іншими ділянками спорту, в першу чергу легкою атлетикою, яка є основним і найцікавішим спортом влітї. Цю справу ви полагодите в будьякому з спортових клюбів, які радо приймуть спортовця, що має вже добрий тренінґ з бігу навпростець. Але для того, щоб бути дійсно свідомим спортовцем і систематично займатись спортом і тим самим досягнути певних вислідів, ви повинні організувати своє життя так, щоб кожна хвилина не пропадала марно. Початком такої організації є ранішня руханка. Але коли не організувати режим свого життя, тобто не внести суворого порядку в розподіл часу на працю, відпочинок і харчування, то заняття ранішньою руханкою не буде таке доцільне. Брак режиму повільно послаблює життьові сили і кінець-кінцем доводить до хронічних хворіб, що їх важко вилікувати. Тільки у сні організм відпочиває. В стані неспання, навіть при відпочинку лежачи, не припиняється робота нервової системи. Тому рекомендується спати не менше як 8—9 годин на добу. Лягати і вставати в означений час: о 9—9.30 год. вечора відхід до сну, о 6—7.30 год., а влітї навіть раніш вставання. Не валятися вранці в ліжку. Лежання в ліжку без сну розслабляє здоров'я.

ЗАНЯТТЯ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ. Займаючися спортом і руханкою, слід завжди пам'ятати, що тренування повинне зміцнювати здоров'я, сприяти всебічному фізичному розвиткові. Кожний, хто вправляє щоденно руханку, буде завжди почувати себе свіжим, бадьорим і завжди готовим до виконання будьякого завдання чи праці. Після того, як ви проробили цілий ряд вправ з вашої щоденної індивідуальної руханки, треба по змозі скупатись чи, взагалі, хоч обтертись губкою. Після обтирання чи купання треба почистити зуби, після чого — снідання. Спортове тренування слід провадити через день. Тренування в нормальні дні (коли ви десь учитесь або студіюєте) краще провадити між 6—8 год. вечора. Тривалість кожного тренування 75—100 хвилин. У неділю організуйте з товаришами прогулянки в терен. Тут час можна використати найкраще, граючи у відбиванку, пориванку та й інші спортові гри. В такий час найліпше змагатися за ВФС, що проходить дуже легко й емоціонально. У дні, вільні від тренування, слід приділяти годину для легких руханкових вправ на повітрі. Цю „годину повітря" корисно провадити ввечері, — тоді сон буде міцніший. „Годину повітря" можна також заповнювати пішохідною прогулянкою, спокійною їздою на совгах, грою у відбиванку тощо. А основне ось що: кожний спортовець повинен вести над собою самоконтроль. Цілком зрозуміло, що перш ніж почати займатись будь-якою ділянкою спорту, треба обов'язково піти до лікаря, що порадить вам, у якій мірі ви можете провадити тренінґ, чи не хворе у вас серце тощо. Треба стежити за своєю вагою, самопочуттям і спортовими результатами. Для цього треба мати окремий зшиток, де ви записуєте лише свої зауваги про надмірне тренінґове навантаження, про сон, коли він у вас був поганий і т. ін. З цим зшитком ви завжди можете піти до лікаря, який дасть вам поради щодо поліпшення стану здоров'я.

Не лінуйтесь, а поволі привчайте себе до організованого і пляного життя. Ви побачите, що не багато часу мине, як у вас не одно зміниться на краще. Повірте це мені, старому спортовцеві, що колись теж так не вірив у правдивість всього читаного з спортових порад. Але коли спробував, то вже тепер не можу собі уявити свого життя без спорту, систематичного і пляного. Ну, не буду вас більше затримувати. Час на тренінґ. До побачення в наступному числі. Коли у вас будуть які запитання, то я з охотою відповім і пораджу. Зі спортовим привітом.

В. К—Ш.

М. Пшеп'юрський: *„Літній вечір над Бугом"*

»НАША БАТЬКІВЩИНА«

Поцікавив вас нововиданий посібник з географії українських земель *„Наша Батьківщина"*? Зазнайомтеся з ним.

Написав його проф. Іван Тесля, а видало Українське Видавництво Краків - Львів. Об'єм — 180 сторінок. Зміст унаочнюють мапки і схеми (лишень у першій частині — 8), цікаві світлини (35) і статистичні таблиці. Окладинка, роботи М. Левицького, символізує хліборобство українських земель (сніп пшениці і соняшники).

Посібник розподілюється на три частині. Перша подає загальні відомості з географії українських земель; друга описує географічні країни, кожну зокрема; третя знайомить нас з галузями господарства.

Кожна частина творить цілість.

Посібник характеризує: змістовність, багатство відомостей, систематичний і дуже точний розподіл матеріялу за згори наміченим пляном, гарна мова, легкий стиль, замилування автора до обговорюваного предмету та велика сумлінність в опрацюванні.

Наведені прикмети роблять книжку важливим посібником для набуття відомостей про українські землі, поданих у приступній формі.

Підхід до учня читача був би ще більш відповідний, якби автор у другій частині розмістив мапки окремих географічних країн, що їх описує, або додав загальну фізичну карту українських земель при кінці книжки та зілюстрував третю частину діяграмами і картограмами, а не виключно статистичними таблицями. (Думаю, що на перешкоді стали передовсім воєнні обставини, серед яких появилася ця книжка). Відчувається також брак гарних географічних описів, підібраних з нашої літератури.

Згадані мотиви дозволяють мені змінити дещо заввагу, зазначену на вступі книжки: „Посібник більш зрозумілий і цікавий, якщо його читатимете при розгорнутій карті" — на: „Якщо дійсно бажаємо збагатити себе поглибленим знанням українських земель, то мусимо не читати, а вивчати українські землі з посібника з допомогою фізичної мапи чорноморських країв".

Др. Олена Степанів.

ШАХИ

Блискавична війна... на шахівниці

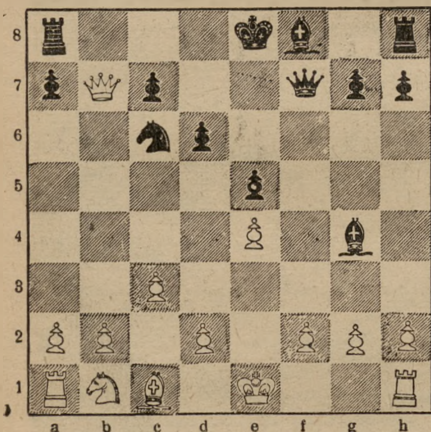
Швидке розвинення фігур, тобто відкриття їм ліній удару і виведення їх на найбільш підхожі позиції, дасть нам уже в найранішій стадії партії свобідну гру, з великими можливостями атаки. Та коли ми при цьому ще й не дамо противникові розвинутись, обмежуючи обсяг діяння його фігур, спихаючи ті фігури на некорисні місця, зменшуючи, таким чином, їхню „боєздатність“ — тоді дістанемо першу й найважливішу передумову скорої перемоги. Другий етап — це реалізація позиційної переваги: не даючи противникові прийти до голосу, швидкою атакою вносимо розгром у його нескоординовані, погано розміщені сили, і в висліді дістаємо вирішну матеріяльну перевагу або й даємо — мата.

Як гарний зразок мініятюрної партії може нам послужити партія мистця світу, д-ра Алехіна, розіграна в Парижі 1913 р.

Білі: Родзінський — Чорні: д-р А. Алехін.

1. e2 — e4 e7 — e5, 2. Kg1 — f3 d7 — d6, 3. Бf1 — c4 Kb8 — c6, 4. c2 — c3! Бc8 — g4, 5. Дd1 — b3 Дd8 — d7, 6. Kf 3 — g5

(Коли 6. Д × b7, то 6... Bb8, 7. Дa6 Bb6, 8. Дa4 і відкрита для чорної вежі лінія b становить повноцінну рекомпенсату за втраченого пішака). 6..... Kg8 — h6, 7. Бc4 × f7 (Пожертвувану фігуру білі вить відбивають). 7......, Kh6 × f7, 8. Kg5 × f7 Дd7 × f7, 9. Дb3 × b7 (діяграма) 9..... Kpe8 — d7. (Для чорних краще віддати вежу, ніж коня c6, якому припаде в дальшому ході партії дуже важлива роля. Подруге, дама на a8 стоїть цілком пасивно і не бере участи в боротьбі).

10. Дb7 × a8 Дf7 — c4.

Всі сили білих замкнені, їхня дама ізольована, зате чорні прегарно розвинені.

11. f2 — f3 Бg 4 × f3! 12. g2 × f3 Kc6 — d4!, 13. d2 — d3 (13. c × d не програє так скоро, як хід в тексті, але після 13... Д × c1 + і 14... Д × h 1 чорні дістають багато кращу гру).

13. .... Дc4 × d3, 14. c3 × d4 Бf8 — c7. 15. Дa 1 × h8 (нема рятунку!) Бc7 — h4 + мат.

Розв'язка задачі з попереднього числа:

1. .... a7 — a5! і в залежності від того, куди відійде вежа, наступає 2. .... c3 × b2, або c3 — c2. На Kd2 — d3 чорні відповідають 2. .... c4 × d3.

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Німфа — Дуже дякуємо за листа. Ми знаменито бавилися, читаючи його. Він куди кращий, як Ваші поезії, і використаємо його у нас при найближчій нагоді. Редактори „Дороги“ трохи молодші, як Ви їх описуєте. Пишіть.

О. Г. Немирич, Андріїв і В. Дубенко, Рогатин — Любовної лірики і ще присвяченої вибранкам Вашого серця — не можемо містити.

Мгр. Вол. Савицький, Дзвинячка — Дуже дякуємо за фотографії і будемо вдячні за Вашу співпрацю. Надіслані фото помістимо, крім акту, який до журналу для молоді не надається. Пишіть і присилайте ще.

Гурток дівчат зі Сянока — Листа одержали. Ваші завваги для нас дуже цікаві. Пишіть безпосередньо до нашої редакції свої думки і побажання. Ми все будемо радо відповідати.

Ів. Попель-Сулима, Колін — За листа і фото дуже дякуємо — використаємо.

Св. Струць, Холм — Листа одержали. Ваше бажання постараємося виконати.

Марина Олесіюк, Холм — Ваша моряцька пісня зачинається так, як „Пісня Норманів“ Устіяновича.

Продовження на ст. 80.

Магічний квадрат

В. С.

1	2	3	4	5
2				
3				
4				
5				

Букви:

а, а, а, а, в, е, е, е, е, з, з, з, к, к, к, н, о, о, о, о, р, р, р, с, с, розмістити в квадраті так, щоб утворені з них слова, читані поземно і доземно, мали таке значення:

1. Український вояк у минулому.
2. Стояча вода.
3. Римський бог.
4. Є в цирку.
5. Заголовок одної поезії Шевченка.

Розв'язка розетки з попереднього числа

1. Мазепа, 2. арабам, 3. береза, 4. резеда, 5. перука, 6. апарат, 7. аматор.

ФОТОКУТОК

Містимо три світлини із тих, які надіслали нам наші читачі (ст. ст. 69, 78 і тут нижче. Рівночасно подаємо й оцінку цих світлин.

„ПРИЗАБУТИЙ ЗАКУТОК“

Добрий приклад архітектурної світлини, робленої зм'якшуючим об'єктивом. М'яка ґрадація паперу віддає вірно скалю тонів. Лівий бік світлини має композиційно добрі лінії образу, що ведуть до головного пункту (акценту), який є найясніший, але уміщений він надто близько центру образу. Було б добре праву частину образу відтяти, бо вона й так не має цікавих архітектурних елементів, а тоді акцент образу стояв би дещо збоку.

„САМІТНЯ СОСНА“

Технічно світлина зроблена дуже добре. Відрізняється жар літнього сонця, ніби запах живиці йде від цієї сосни. Світливець мав сонце трохи з лівого боку, тому виходить пластичне тінювання стовбура дерева. Хибою світлини є те, що стовбур дерева ділить вертикально цілий образ на дві рівні частини. Симетричність у композиції образу небажана.

„ЛІТНІЙ ВЕЧІР НАД БУГОМ“

Ця світлина роблена „під сонцем“, тобто сонце було перед світливцем у горішній частині неба за хмарами, тому дало такі контрасти освітлення хмар, води та зелень. Це типічно горизонтальна композиція, бо всі площини і лінії йдуть горизонтально. Але до цього образочка побажаним було б додати на перший плян щось з надбужанської рослинности або штафаж на волі якогось рибака, туриста чи переїжджого на човні. Бо самі сконстрастовані хмари, сильветково чорний горизонтальний краєвид не творить милого враження. Праву частину образу треба прояснити, цілість скопіювати на м'якому папері. Спроба світлити на сонці вимагає від світливця великого досвіду, але дає часто надзвичайні світляні ефекти. Бім.

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Мирон Кривий — Скалат — Ви покищо не знаєте ще примітивних правил віршу.

Орест Романишин, Станиславів — За загадки дякуємо. Використали.

Василь Вінтоняк, Манява — Вам радимо ще вчитися, а щойно пізніше братися писати вірші.

Василь Сірський, Соколівка — Те, що Ви написали, дуже слабе, отже годі Вам щонебудь радити.

Богдан Гнідь, Юськовичі — Ваша стаття про фотографію, на жаль, не оригінальна, тому не можемо помістити.

Василь Долішняк, Яблонів — Ми раді, що наш журнал Вам подобається. Приєднуйте нам читачів. Ваш віршик ще дуже слабенький.

Іван Лосюк, Олешів — Вам ще час писати. Радимо взятися до науки, а не думати про писання книжок.

Євгенія Янчевська — До друку зовсім не надається.

Федір Смеречук — Вашого листа передали Св. Гординському.

Богдан Мурський — Ваш спомин прочитали з цікавістю, але до друку він не надається.

Тарас Мишолівський, Перемишляни — Дуже гарно, що Ви хочете написати оповідання, але охоти ще замало — треба мати також талант. Якщо ми маємо Вам ще піддати тему до Вашого твору, то краще не пишіть.

Л. Грицак — Озеряни: — Ваші вірші, на жаль, в коші. Не радимо писати поезію.

Михайло Кравець — Ваші вірші зовсім не надаються до друку. Радимо кинути віршування.

Мґр. Савицький Володимир: „Призабутий закуток“

„ДОРОГА“ — ілюстр. журнал. **Появляється** 15-того кожного місяця. **Видає** „Українське В-во“, Краків-Львів, Унґарнштрассе 21. Тел. 233-23. — За редакцію відповідає: **Др. Юрій Старосольський** — Передплата: річно 8.— зл., піврічно 4.— зл. **Поодиноке число 80 ґр.** — ЦІНИ ОГОЛОШЕНЬ: Ціла сторінка 640.— зл., 1/2 сторінки 320.— зл., 1/4 сторінки 160.— зл., 1/8 сторінки 80.— зл. Оголошення в тексті 100% дорожчі. — З друкарні Укр. Акад. Наук у Львові, Постгасе 11. — Ukrainische Monatschrift „DOROHA“ (Der Weg). **Verlag:** Ukrainischer Verlag, Krakau, Zweigstelle Lemberg, Ungarnstrasse 21. — **Druck:** Druckerei Ukr. Akademie der Wissenschaften, Lemberg, Postgasse 11.